

MATKARAPORTTI

**Doctoral studies in the European higher education area – Bologna seminaari, Varsova, Puola
17.6.–18.6.2010**

Jarmo Kallunki

Puolan Bologna-asiantuntijaryhmä järjesti kesäkuussa 2010 seminaarin EHEAn tohtorikoulutuksen ajankohtaisista asioista. Seminaarin pääpuhujat oli rekrytoitu EUA-CDE:sta (European Universities Association – Council for Doctoral Education) ja paikallisista tohtorikoulutusguruista. Puheenvuorot olivat yleisesti ottaen hyviä, ja niistä tarkemmin alla. Seminaarin aikataulu oli muutoin melko löyhä (olisi mahtunut yhteenkin päivään).

Lisätietoa seminaarista: <http://phd.erasmus.org.pl>

Puheenvuorojen ppt-versiot löytyvät samasta osoitteesta.

Tekstissä käytetään seuraavia lyhenteitä: DE = doctoral education = tohtorikoulutus; YR = young researcher = nuori tutkija, jatkokoulutettava, tohtoriopiskelija; HEI = higher education institution = korkeakoulu; EC = European commission = Euroopan unionin komissio; BFUG = Bologna Follow-Up Group; EUA = European Universities Association; EUA-CDE = EUA Council for DE,

Torstai 17.6.

14.30 – 16.00 Session 1: Welcome and overview of the seminar programme and objectives

Seminaarin avasi Thomas Jorgensen (EUA-CDE) otsikolla *The latest developments in doctoral studies in Europe*. Jorgensen (TJ) kertasi Bergenin ja Lontoon kommunikeoista, BFUG:in raporteista sekä EUA:n Trends-raporteista tuttuja asioita, ja sanoi DE:n olevan tällä hetkellä dynaamisin osa Bolognan prosessia. Hän nosti esiin, että DE on keskeisessä asemassa sekä EU2020-strategiassa että ERABin ”uusi renessanssi” -visiossa. Viime vuosina DE on kehittynyt eurooppalaisessa katsannossa paljon – keskeisimpiä trendejä ovat olleet strukturoitujen DE-ohjelmien määrän kasvu (”mini-revolution” ja ohjelmien muuttuminen DE:n normiksi), DE-koulujen kehittyminen ja Salzburgin periaatteiden kehittäminen ja implementaatio. DE kolmantena syklinä on TJ:n mukaan hyvin erilainen kuin muut syklit, sillä se perustuu elimellisesti tutkimuksen tekemiseen – komponenttiin jota muissa sykleissä ei ole. TJ puhuu tohtorikoulutettavista mieluiten nuorina tutkijoina, sillä YR nimenä korostaa koulutettavien professionaalisuutta. Samoin TJ vierastaa puhetta tohtoriopiskelijoista ja opetussuunnitelmista, sillä YR on ammattilainen, ja hänellä on tutkimustehtäviä – ei kouluttautumista (mm. LO, ECTS ym. puhe ei sovi YR:sta puhuttaessa).

Uusin piirre TJ:n mielestä on, että DE:a integroidaan HEI:den institutionaalsiin strategioihin – ja niin on TJ:n mukaan tehtäväkin. Uusia laajempia poliittisia käännteitä ovat Lissabonin sopimus, joka antaa EC:lle entistä vahvemman vallan tutkimuspolitiikassa. Toisaalta jo mainittu, tietoon perustuvaa taloutta rakentamaan pyrkivä EU2020 antaa DE:lle vahvan aseman. Samoin ERAB:in visio keskittyy DE:n kehittämiseen – visio toki ei ole sitova dokumentti, mutta sillä on huomattava arvovalta.

Ratkaisemattomia kysymyksiä ERA:n ja DE:n suhteessa on mm. se, miten EU:n uusi puiteohjelma FP8 vaikuttaa DE:een – tätä ei TJ:n mukaan kukaan vielä tiedä. Tähän liittyviä kysymyksiä ovat

mm. Mari Curie -ohjelman siirtyminen Education & Culture -direktoraatin alaisuuteen, EU:n tutkimusrahaston ERC:n suhtautuminen YR:en ja tohtorikoulujen rahoittamiseen sekä kysymys siitä, mitä EC:n ja ERAB:in muotoilemat "Grand Challenges" merkitsevät DE:lle.

Lopuksi TJ esitteli nk. "Salzburg II":n eli EUA-CDE:n tekemän DE:a koskevan tutkimuksen tuloksia. Tulosten nojalla tutkimuksen tekemisen on edelleen oltava DE:n ydin. Toisaalta keskeistä on pitää mielessä DE:n individualistinen luonne – standardointia ja yliregulaatiota on tästä syystä välttämisen. Bolognan prosessin näkökulmasta oleellista on kehittää DE:lle sille itselleen sopivia työkaluja, sillä ensimmäisen ja toisen syklin välineiden (erit. ECTS, liian spesifit LO:t) kopiointi-implementointi ei ole mahdollista. Laajemmin tärkeitä aiheita ovat kriittisen massan saavuttaminen (ja siten YR:en eristymisen välttämisen) sekä autonomian turvaaminen HEI:lle, jotta ne voivat itse asettaa omat tutkimukselliset missionsa. Viimein tohtorikoulujen kehittämisessä ensiarvoista on institutionaalisen vastuullisuuden korostaminen – ts. rakenteen on aidosti tuotava lisäarvoa, ja on muistettava että kurssimuotoinen opetus ei saa ottaa roolia DE:ssa.

Toisen avauspuheenvuoron piti Sandra Bitusikova (EUA-CDE) aiheella *Organisation, conditions and regulations of doctoral trainings with focus on recognition, ECTS, learning outcomes and mobility*. Hänkin aloitti katsauksella strukturoitujen ohjelmien yleistymisestä. "Strukturoitunut DE ohjelma" on kuitenkin SB:n mukaan termi, joka tarkoittaa eri maissa ja konteksteissa eri asioita. Yhteistä kuitenkin on tai pitäisi olla se, että strukturoidulla DE-ohjelmalla on läpinäkyvät valintaperusteet (*access, recruitment, selection, admission*), ja se koostuu tutkimukseen perustuvasta osasta (*research phase*) ja kurssimuotoisesta osasta (*teaching phase*) – kurssimuotoisen osan tehtävä on olla tutkimuksellista osaa tukeva ja siihen kuuluvien kurssien tulisi olla vapaaehtoisia (ehkä koko osan tulisi olla vapaaehtoinen?).

SB:n mukaan strukturoidulla DE-ohjelmalla on neljä komponenttia: 1.) selkeät institutionaaliset säännöt, 2.) ohjauksen (*supervision*) järjestelmällistäminen (esim. usean ohjaajan käyttö, ohjaajien "kouluttaminen"), 3.) edistymisen seurannan valvonta (esim. edistymisraporttien vaadinta ja tarkastus), sekä 4.) kansainvälistymisen ja liikkuvuuden järjestelyt ja tuki.

SB kävi läpi DE:n suhdetta ECTS:ään (*credits*; ts. vähän yleisemmin mitoituskysymys), LO:hon, ja liikkuvuuteen. Kysymys ECTS:n käytöstä on avoin: mitoitusta voidaan käyttää ohjelman kurssiosaan, mutta miten sitä voi käyttää tutkimusosaan – eikö motivaation DE:een pitäisi olla tutkimuksen tekemisen innostuksessa ym., eikä krediittien keräämisessä? Toisaalta mitä tulee LO:iin, niin DE:ssa on ensisijaisesti kyse henkilökohtaisesta kehittämisestä – voidaanko tämäntyppisiä asioita yleistää millään lailla LO:iksi? Toki Dublin Descriptors on hyödyllinen, mutta toisin kuin alemmissa sykleissä, DE:ssa on vaikea purkaa näin yleisiä LO:ita pienempiin osasiin. Yleisesti ottaen pää-LO on väitöskirja.

Liikkuvuus sen sijaan on hyvästä ja sekä kansainvälisen (*international*) että sektorinvälisen (*intersectoral*) liikkuvuuden tukemiseen pitää panostaa. Liikkuvuuden tulisi olla osa HEI:n strategista työtä. Esimerkiksi HEI-teollisuus/business -yhteistyössä järjestettävät ohjelmat (*collaborative programmes*), HEI:den yhteisohjelmat (*joint programmes*) ja kotikansainvälistymisen edistäminen ovat tärkeitä menetelmiä. Yleisesti ottaen liikkuvuus tulisi nähdä ammatillisen kehityksen lisäarvona – mutta keinona tutkijana kehittymisen edistämisessä, ei päämääränä sinänsä. Liikkuvuus kuitenkin saattaa johtaa ongelmiin, kun liikkuja liikkuessaan menettää

kontaktin kotiverkostoonsa ja ajankohtaisuuksiin. Samoin tavanomaiset liikkuvuuden esteet (lakiin perustuvat, sosiaaliturvan jäykkyys, rahoitusongelmat) ovat edelleen olemassa.

Yhteenvedona SB esitti, että puhuttaessa DE:sta osana Bolognaa kaikilla on yksi yhteinen tavoite – laadukas DE. Siihen on monia kanavia, ja HEI:lle pitäisi suoda autonomiaa tavoitteen saavuttamisen turvaamiseksi. Perusviesti näin ollen oli: välttää yliregulaatiota.

Lyhyeksi jääneessä keskusteluosiossa TJ totesi, että DE:ssa voi olla pakollinen koulutusosa ”mitä kaikkien tohtorien tulee osata” -hengessä, mutta kurssien tulisi olla valinnaisia, eikä arviointia (esim. ”hyväksytty/hylätty”-asteikolla) välttämättä tarvita. SB toivoi uraseurantamenetelmien laajempaa käyttöä (vrt. Ura- ja rekrytointipalvelujen 5-vuotisiseurannat), ja korosti tohtorien pää-LO:n olevan ”hyvä tutkija joka voi työllistyä mihin tahansa”. Kysymykset työmäärän mitoituksesta ja vertailtavuudesta jätettiin avoimeksi.

16.30 – 18.30 Session 2: Latest developments towards regulations of doctoral studies in Poland

Kahvin jälkeen päästiin puhumaan paikallisesta tilanteesta – session puheenjohtajana toimi Maria Ziolk, puolalainen Bologna-asiantuntija. Yleisesti Puolassa DE on järjestetty strukturoitujen ohjelmien tai yksilöllisen koulutuksen kautta. Molemmissa väylissä on mahdollista olla päätoiminen koulutettava (jolloin ei peritä lukukausimaksuja) tai osa-aikainen koulutettava (jolloin peritään rehtorin päättämä lukukausimaksu). Valintaperusteena on Master-tason tutkinto, ja HE:sta vastaava ministeri päättää tarkemmista kriteereistä. Valmistuneet tohtorit eivät suorita tutkintoa, vaan he saavat sertifikaatin, jossa todetaan henkilön osallistuneen tohtorikoulutukseen.

Ajankohtaisimmat muutokset Puolassa ovat 1.) NQF (toukokuussa 2010; sisältää 8-tason kuvaukset), 2.) ”Regulations of Doctoral studies” (marraskuu 2008; sisältää tiedolliset, taidolliset ja kompetenssikuvaukset) sekä 3.) ministeriön lisäpykälät HE-lakiin (maaliskuu 2010). Viime mainituissa 1.) säädetään, että tutkimus on tohtorikoulutuksen ydin ja 2.) säädellään tohtorikoulutettavan, HE:n ja ohjaajan rooleja, velvollisuuksia ja oikeuksia. Samoin lakimuutoksen yhteydessä keskustellaan ensinnä siitä, pitäisikö kaikki Bologna-työkalut (LO, QF, ECTS) ottaa käyttöön ja toisaalta siitä, tulisiko tohtoriohjelmien opetuksellista tai tutkimuksellista osaa säädellä yleisesti.

Vuonna 2008 ehdotettu – ei vielä hyväksytty(?) eikä implementoitu – säännöstö määrittelee, että DE:n kesto on 3-4 vuotta. Säännöstössä on määritelty tohtoriohjelmien struktuuria ja ECTS-allokaatiota niin, että DE:ssa on 45–60 ECTS:n verran opetuksellista osaa (so. väh. 75 % tutkimusosaa). Samoin siinä on määritetään kvalifikaatioita ja LO:ita (Dublin Descriptoreihin perustuen).

Tämän jälkeen oli vuorossa *Examples of good practice in doctoral programmes*.

Varsovan teknillisen yliopiston ohjelmasta puhui Andrzej Krasniewski (Puolan Bologna-asiantuntija). Hän aloitti kuvailemalla Puolan tilannetta yleisesti: Viime 20 vuoden aikana tohtorikoulutus on 10-kertaistunut. YR:ien rahoitus on kriittinen kysymys, sillä stipendit ovat alhaiset (300–450€/kk) ja niitä jaetaan vähän (alle 40 %:lle), joten YR:t joutuvat usein työskentelemään opintojensa ohessa, mikä taas viivästyttää opintoja ja tutkimuksen tekoa.

Toisaalta HEI:ssa ei yleensä ole vapaita virkoja/työpaikkoja, joten valmiiden tohtoreiden on työllistytävä nykyään pitkälti akatemian ulkopuolelle.

WUT on suhteellisen iso HEI: 19 tiedekuntaa, 32 000 opiskelijaa, 900 PhD-opiskelijaa ja 2400 henkilökuntaa. AK:n mukaan PhD-ohjelmat ovat 4-vuotisia, niihin vaaditaan pohjalle Master-tutkinto eikä päätoimisilla opiskelijoilla ole lukukausimaksuja. AK itse toimii elektroniikan ja informaatioteknologian (E&IT) tiedekunnassa, jonka tohtorikoulutus on järjestetty strukturoiduissa ohjelmissa. Nämä ohjelmat on laadittu siten, että työelämän eudtajat ja muut ulkoiset stakeholderit ovat päässeet sanomaan sanansa. E&IT:ssä PhD:illa on määritelty opetussuunnitelma, mutta se on joustava. Kurssitarjotin on yhteinen MSc-opiskelijoiden kanssa, sillä pelkästään PhD-opiskelijoille suunnattuja kursseja on tarjolla vähän. Ohjelmat ovat avoimia kaikista opintotaustoista tuleville, mikä on melko poikkeuksellista. Ohjelmien organisointi on avointa ja läpinäkyvää, ml. valintaperusteet ja valinta, osapuolien oikeuksien ja velvollisuuksien kuvaukset. PhD-koulutuksen "survival rate" on noin 40 %, ja time-to-completion noin 10.9 lukukautta. Ohjaajia ohjaa ohjelman ohjaaja.

Itävallan nykytrendeistä puhui Elisabeth Westphal (Universities Austria). Itävallan korkeakoulujärjestelmä koostuu 21 julkisesta ja 13 yksityisestä yliopistosta, 20 "sustainer" - korkeakoulusta (pääsääntöisesti polytechnic) ja 14 opettajakorkeakoulusta. Tohtorikoulutuksen osalta Bolognan 3. sykli implementoitiin nopeasti, ja vuoteen 2006 saakka oli voimassa sekä vanha (regular doctorate, 120 ECTS) että Bolognan mukainen (PhD, 240 ECTS) DE; 2006 vanha järjestelmä hävitettiin. Bolognan uudistus muutti DE:a niin, että strukturoiduista ohjelmista tuli trendi (tieteenalakohtaista vaihtelua), syntyi tohtorikouluja, YR:ia alettiin nimittää nuoriksi tutkijoiksi ja minimiaika tutkinnolle muuttui kolmeksi vuodeksi. Universities Austria (= Itävallan UNIFI) kehitti omat suositukset DE:n järjestämiseen (löytyvät seminaarin verkkosivuilta).

Brittien DE-mallista oli kutsuttu puhumaan Gill Clarke (Bristolin yliopisto). UK:ssa YR:illa on opiskelijan status, mutta muutoin heitä kohdellaan nuorina kollegoina. GC luetteli säännöistä, joiden avulla DE:ta ohjataan: Framework for HE Qualifications (QAA), Code of Practice (QAA), Dublin descriptors, EQF, Salzburgin periaatteet ym. (linkit löytyvät GC:n ppt-kalvosta). GC näytti myös mielenkiintoisen kalvon YR:ien rahoituslähteistä, josta ilmeni mm. että 27 % päätoimisista YR:sta rahoittaa itse opintonsa; vastaava luku osa-aikaisten YR:ien osalta oli 60 %.

Viimeisten vuosien trendit UK:ssa ovat GC:n mukaan olleet Code of Practice, strukturoitujen ohjelmien määrän kasvu ja ohjauksen kehittyminen. Uusi asia on myös tohtorikoulutuskeskukset, jotka pyrkivät erinomaisuuteen – ongelmana on, että nämä keskittyvät vanhoihin yliopistoihin, ja ne nähdään usein elitistisinä. Yleisimmät ongelmat ja haasteet tällä hetkellä DE:ssa ovat yhtäläisten mahdollisuuksien toteutuminen (mm. gender), rahoitus ja tutkimuksen keskittyminen harvoihin yliopistoihin.

19.30 Dinner and informal networking

Perjantai 18.6.

09.00 – 10.15 Session 3

Session aloitti Puolan tiede- ja korkeakoulutusministeriön varaministeri Zbigniew Marciniak otsikolla *Short introduction to doctoral studies and recent developments in higher education in Poland*. Hän esitteli yleisesti puolalaista DE:aa; DE on 5-kertaistunut kymmenessä vuodessa, ja YR:ia on tällä hetkellä n. 30 000. Massoituminen on nostanut esiin kysymyksen aikaisempaa paremmasta QA:sta. ZM korosti, että YR on nuorempi kollega.

Toisen puheenvuoron käytti Eurodocin puheenjohtaja Izabela Stanislawiszyn, jonka aiheena oli *Doctoral studies from a doctoral candidate's perspective*. IS esitteli Eurodocin toimintaa, jonka jälkeen keskittyi pumpun tekemään Eurodoc-surveyyn. Survey tehtiin noin 9000 vastaajalle, ja siinä kysyttiin mm. liikkuvuudesta, urakehityksestä, gender-tasa-arvosta, ohjauksesta jne. Tuloksista nähdään mm., että kolmannes YR:ista tekee työtä, joka ei liity väitöskirjaan, ja 10–15 % YR:ista ei saa riittävää tukea ja ohjausta ohjaajaltaan (eivät suosittele ohjaajaansa kenellekään).

Eurodoc ajaa eteenpäin Bergenin kommuniqueassa ja Salzburgin periaatteissa linjattua "Doctoral candidates as professionals with commensurate rights"-klausuulia. Eurodocin kanta on, että YR ei ole opiskelija, vaan ammattilainen: pitäisi tapahtua käsitteelliset muutokset niin, että ilmaisu "doctoral student" korvattaisiin ilmaisulla "doctoral candidate", ja "doctoral studies" korvattaisiin ilmaisulla "doctoral programmes". ECTS:ia ei pitäisi implementoida, paitsi ehkä opetukselliseen osaan. Ohjaamisessa tulisi ottaa käyttöön sopimukset, jonka osapuolina olisivat YR, HEI ja ohjaaja: sopimus määritteli oikeuksia, velvollisuuksia ja vastuita sekä näin varmistaisi laadukkaan ohjauksen. Viimein IS huomauttu, että mikäli otetaan tavoitteeksi ERAB:in ehdottama 20 % liikkuvuustavoite, niin ainakin seuraavat liikkuvuuden esteet pitäisi raivata: heikko rahoitus, liikkuvan sosiaaliturvan olemattomuus, paluun epävarmuus, RPL:n toimimattomuus.

Session viimeisen puheenvuoron käytti Bologna-asiantuntija Jadwiga Mirecka, joka puhui otsikolla *Quality assurance for doctoral education*. JM piti pitkän luennon erilaisista QA:n menetelmistä ja analysoi niiden hyviä ja huonoja puolia suhteessa DE:een. Ks. tarkemmin hänen ppt-kalvonsa seminaarin sivuilta.

10.45 – 12.00 Session 4

Viimeinen sessio oli paneelimainen keskusteluosuus, jota moderoi Maria Ziolk. Aiheiksi oli suunniteltu ECTS:n hyvät ja huonot puolet tohtorikoulutuksen kannalta sekä tohtoriohjelmien akreditoinnin ja laadunvarmistuksen tilanne ja kehitystarve.

ECTS:n implementaatiota kritisoitiin siitä, että välineestä tulee päämäärä; DE:ssä motiivina pitäisi olla kiinnostus ja intohimo, ei pisteiden kerääminen. GC:n mielestä ECTS:n käyttö pitäisi jättää HEI:den omaan harkintaan, mutta HEI:tä pitäisi muistuttaa siitä, että DE:n keskeytyessä ECTS on hyvä keino taata, ettei YR joudu lähtemään tyhjin käsin. Yleisöstä todettiin, että ECTS:aa ei saa implementoida ylhäältä osana Bolognan prosessin käskynä, vaan asia pitää jättää HEI:den ratkaistavaksi. Toisaalta jos ECTS:aa käytetään opetusosan mitoitukseen, on olemassa vaara että DE:n opetusosa ja tutkimusosa erkaantuvat toisistaan. ECTS:n implementaatio johtaa jonkun

mukaan työtuntien laskemiseen. TJ totesi, että ECTS-keskustelussa kyse ei ole pelkästään krediiteistä; ECTS on pelkkä hallinnollinen työkalu – oleellisempaa on puhua LO:ista. TJ:n mielestä DE on niin yksilöllistä, että generalistinen LO-ajattelu ei siihen sovi. Hän esitti huolenaan myös sen, että ECTS tuo mukanaan kokeet ja tentit, mikä taas ei ole ammattilaisten kannalta kehittävää toimintaa (vrt. professori istumassa tentissä). AK kysyi, onko DE:n kohdalla ECTS:sta mielekästä edes keskustella, ja sai aplodit.

QA:sta käytti yleisössä istunut YR puheenvuoron, jossa kysyi eikö väitöskirjan kv-julkaiseminen riitä varmuudeksi laadusta – sehän on vertaisarvioitu ja siten laatu akateemisesti varmistettu. SB oli sitä mieltä, että yleisiä kriteereitä väitöskirjan QA:han ei ole olemassa, mutta vertaisarviointi on aina välttämätöntä – toisaalta tieteenalat eroavat sekä käytäntöjensä että kulttuurinsa puolesta, joten tietty variaatio on sallittava. Huomautettiin myös, että DE:n QA ei ole pelkkää väitöskirjan laadunvarmistusta, vaan myös rakenteiden kuten ohjauksen prosessien, tohtoriohjelman, kansainvälistymisen ym. arviointia. TJ totesi, että tiedeyhteisö ei voi ulkoistaa väitöskirjojen arviointia kustantajille, ja siksi pitää erotella käsitteet ”julkaistu” ja ”julkaisukelpoinen” – edellinen voidaan jättää kustantajille, mutta jälkimmäisen on pysyttävä tiedeyhteisöllä, sillä sitä ei määritelmällisesti kukaan kykene tekemään HEL:tä paremmin.

12.00 – 13.00 Lounas